

UKRAYNA KURTULUŞ KOMİTESİ VE OSMANLI TÜRKİYESİ

Mustafa Oral*

Özet

Eskiden *Dest-i Kıpçak* memleketi olması hasebiyle Türkiye ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin çok yönlü ve renkli bir geçmişi vardır. Ukrayna milletinin oluşum sürecince Türkik unsurların önemli etkisi olduğu gibi, Türkiye ile Ukrayna toprakları arasındaki ilişkiler çok boyutludur ve derin bağlarla karşılıklı olarak birbirini etkileme durumu mevcuttur. İki ülkeyi birbirine yaklaştıran unsurlardan biri de Rusya etkenidir. Rusya, bir yandan Ukrayna ülkesi üzerinde yükselirken ve Ukrayna milletini kendine metbu duruma getirirken, diğer yandan da Osmanlı ülkesini Karpatlar, Kafkaslar ve Karadeniz üzerinden tehdit altında tutuyordu. Hâlbuki Çarlık rejimi altında ezilen Ukrayna milleti, tarihî ulusların bağımsızlık bayrağını açtığı *ulusçuluk* çağında özgür bir ulus olarak kendi devletini kurmak istiyordu. Bu amacın önündeki en önemli etkense Rusların *Moskova* merkezli tahakkümcü politikalarıdır. XX. yüzyılın başlarında güçlenen ve yaygınlık kazanan Ukren milliyetçi hareketi, kimi önemli kazanımlar elde ettiyse de dağınık ve teşkilatsız olması nedeniyle bu haklarını bir süre sonra kaybetti. I. Dünya Savaşına giden günlerde kurulan Ukrayna Kurtuluş Komitesi bağımsız Ukrayna devletini kurma yolunda önemli bir adımdır. Komite, bir faaliyet programı yapmış, amacını gerçekleştirmek için İstanbul ve Viyana'da teşkilatlanarak harekete geçmiştir. İşte bu makalede komite tarafından Aralık 1914'de İstanbul'da basılan *Ukrayna, Türkiye ve Rusya* başlıklı makaleler mecmuasında hemen hepsi de komite üyelerince yayınlanan yazılardan hareketle komitenin amaçları ve hedefleri konusu açıklanmaya çalışıldı.

Anahtar Sözcükler: Ukrayna, Osmanlı Türkiyesi, Rusya, Ukrayna Kurtuluş Komitesi

Abstract: There was a colorful and multi-dimension relations between Turkey and Ukraine because of Dest-i Kıpçak country. During the phase of the Ukrainian nation formation, the relations between Turkey and Ukraine soils are in different dimensions due to Turkic elements and deep ties. One of the reason was Russia which

---

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. mustoral@akdeniz.edu.tr

helped two countries come closer to each other. Russia on the other hand were rising on Ukraine, at the same time they were holding the Ottoman country under threat through Carpathians, the Caucasus and the Black Sea whereas oppressed Ukrainian nation under the Czarist regime, they wanted to establish their own state in the historical era of nationalism. The most important factor in front of this goal was the Moscow-based Russian despot policies. Even though Ukraine nationalist movement at the beginning of XXst century gained some significant progress and popularity, they lost their rights for a while because of their scattered power and organization. Liberation Committee of Ukraine is an important step towards establishing an independent Ukrainian state in the days of leading to World War II. And to accomplish this goal, Liberation Committee of Ukraine organized in Istanbul and Vienna had a activity program. The Liberation Committee of Ukraine's goals and objectives titled as *Istanbul, Ukraine, Turkey and Russia* article magazine published in Istanbul in December of 1914 were could explained in this article.

Key Words: Ukraine, Ottoman Turkey, Russia, Liberation Committee of Ukraine

Bu makalenin konusu, I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde kurulan Ukrayna Kurtuluş Komitesi'nin Savaşın başlarında (Aralık 1914) İstanbul'da yayınladığı bir makaleler mecmuasından hareketle komitenin amacı ile etkilerini ortaya koymaktır.

Türkiye Türkleri ile Ukrayna halkları arasındaki ilişkilerin çok eski ve derin, çok yönlü ve renkli bir geçmişi vardır. Ukrayna kavminin meydana geldiği Karpat eteklerindeki iki merkezden biri olan Galiçya/Haliçya (diğeri Volinya bölgesi) bölgesinde Osmanlı-Türk askerleri Ukrayna halkının bağımsızlığı yolunda Ruslara karşı çarpıştığı gibi, bölgenin hamurunda Türk-Tatar katkısı da vardır. Galiçya-Volinya knezliğinin güçlendiği Daniel Romanoviç (1201-1264) zamanında knezin oğullarından birinin adıyla kurulan Lwow (Lemberg, Leopoldis) şehri, XX. yüzyıl başlarında Ukrayna ulusal kurtuluş hareketine sembol olmuş tarihî mekânlardan biridir. Zaten *Ukrayna* demek, bir bakıma ulusal bağımsızlık mücadelesi demektir.

1905 İhtilâli Çarlık Rusyası'na bağlı bütün gayri-Ruslarla olduğu gibi Ukrayna üzerinde de ulusal etkilerde bulundu ve önemli sonuçlar doğurdu. İlk somut sonucu, Ukrayna aydınına kendi dillerinde gazete çıkarmak ve okul kitapları basmak imkânını vermesidir. Çoğunluğunu öğretmenlerin oluşturduğu Ukrayna ulusçuları, Moskova tahakküm ve tasallutundan kurtulmanın yolunu aramaya başladılar. Bazıları Avusturya-Macaristan hükümetinin yardımına güveniyordu; çünkü Avusturya hükümeti, kendi yönetimindeki Galiçya ile Bukovina bölgesinde Ukrayna halkına geniş bir muhtariyet vermişti (Kurat 1993: 388-389). Ancak Ruslar, kendileri açısından bir

tehdit olarak gördüğü Avusturya'nın bu politikasına karşı atakta bulundu ve politikalar geliştirdi. Bunun somut bir sonucu olarak 1908'de merkezi Moskova'da olan *Slavlar Arasında Dostluğu Yayma Derneği* adında Pan-Slavik bir oluşum meydana getirdi; Lehlileri dostları arasına, Avusturyalıları da Türkler gibi düşmanları arasına kattılar (Kurat 1993: 404-405).

1913'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Galiciya'da bir Ukrayna Darülfünunu açılmasına müsaade etmişti. Bu karar köylü, esnaf, işçi, aydın ve âlimler tarafından sevinçle karşılanmış, halk tarafından şenliklerle kutlanmıştır. Ruslar ise Duma'da bile Ukrayna karşıtı söylevlerde bulununca, Ukrayna ahalisi, Rus karşıtı tavır ve tutumlar takınmaya ve bunu eylemlere dökmeye başladı. 1914 başlarında Rusya'daki bütün ilkokul öğretmenleri için yapılan genel toplantıya katılan Ukraynalı öğretmenler Ukrayna mekteplerinde Ruslaştırma politikasına karşı bir protesto kararı almıştı. Bu karar İslam, Gürcü, Bulgar, hatta Rus demokrat muallimleri tarafından da desteklenmesi sonucunda genel kurulca kabul edilmiştir. Bir diğer protesto hareketi Şubat 1914'de *büyük millet şairi* Schewtschenko'nun yüzüncü doğum yılında kutlama şenliklerine müsaade edilmemesi üzerine ortaya çıkmıştır. Bu nümayişler Ruslar tarafından şiddetle bastırılmış ve cezalandırılmıştır.

Rusya'da meşrutî idarenin kurulması ile Ukrayna meselesi çeşitli vesilelerle konuşulup tartışılmaya başlandı, ancak meselenin çözümüne hiçbir somut katkıda bulunmadı. Ukrayna ulusçuları, I. Dünya Savaşı çıkınca bir yandan Moskoflar adına savaşa katılmaya karar verdiler, diğer yandan da Viyana'da *Ukrayna İstihlâs (Kurtuluş) Komitesi* adıyla bir teşkilat kurdular (Murskiy 1930: 52). Poltovaî öğretmen V. Doroschenko, "*Rus Ukraynası'nda Siyasî Fırkalar*" başlıklı makalesinde, Ukrayna aydınları arasında söz konusu komitenin kuruluşunun düşünsel hazırlığının 1912'de doğduğunu belirtiyor (Ukrayna, Rusya ve Türkiye 1915: 43): "*Ukrayna'nın tahlisi (kurtuluşu) için bir cemiyet-i ittihadiye teşkili fikri Ukrayna medeniyet-i hâzıra-i münevveresi içinde daha 1912 senesinde doğdu. Sinesinde bütün Ukrayna istiklâl fırkalarını tevhit eden bu cemiyet-i ittihadiye, ahvâl-i hâzıra (bugünkü gelişmeler) içinde, gayet ciddî bir âmil ve siyasî add ü itibar olunmağa lâyıktır.*"

İşte bu nedenle Ukrayna'nın ileri gelen şahsiyetleri, I. Dünya Savaşı başlayınca yalnızca Ruslara karşı mücadele kuvvetleri hazırlamakla yetinmediler, müstakil bir devlet olarak yaşamaya hazırlanma kararına da vardılar. Bunlardan M. Melenefski söz konusu komitenin kuruluşu hakkında şunları yazıyor ("*Ukraynalıların Faaliyet-i Medeniyyeleri*", Ukrayna, Rusya ve Türkiye 1915: 55-56): "*Muharebe-i hâzıranın zuhur ettiği dakikadan itibaren Ukrayna devleti ihdâsı namına olarak bütün Ukrayna siyasî cereyanlarını birleştirdiği Ukrayna'nın halaskar cemiyeti vücuda getirilmiştir. Ukrayna milletinin serbestçe inkişaf-ı medenisi yolunu açıp temizleyecek olan bu birinci topuzun, Rus çarlığının kafasına indirildiği zaman Ukrayna büyük sözünü söylemekte gecikmeyecektir.*"

Osmanlı yazınında *Ukrayna Cemiyet-i İstihlâsiyesi* adıyla kendini gösteren komitenin beş kişilik bir yönetim kadrosu olduğu ve yönetimin A. Askoroviş Poltohofski, A. Jok, D. Dunzof, H. Doroschenko ile M. Melenefski'den oluştuğu anlaşılıyor. Kurtuluş Komitesi, Avrupa kamuoyuna ve hükümet merkezlerine amaçlarını teklif etmek için geniş ölçekli propaganda faaliyetlerine girişti ve aynı zamanda millî bir ordu teşkil etmeye özel önem verdiler. Ve Ukrayna ordusunun ilk alayını (*Siçovi Striltzi*) Moskoflar ile savaş alanına sevk ettiler (Murskiy 1930: 52-53). Savaş, Ukrayna'nın gelişimine ve ilerlemesine büyük bir darbe vurmuştur. Ukrayna'da faaliyet gösteren bütün millî teşekkülleri yasaklamış ve önlerine set çekmiş olan Ruslar, matbuatı yeniden yasaklamış, Ukrayna lisansı ile kitap ve gazete basımını külliye yasak etmiştir. Ruslar, 1914'de Galıçya'yı işgal edince aynı icraatı burada da yapmışlardır (Murskiy 1930: 59-60).

Ukrayna'nın Sovyet Rusya karşısında bağımsızlık mücadelesini yürütenlerin önde gelen şahsiyetlerinden Volodimir Murskiy, I. Dünya savaşına milletlerin kendi geleceklerini kendileri belirlemek ilkesi babında istiklal sahibi olmaları fikrini ortaya attığını, ancak Doğu Avrupa meselesinin en önemli bir etken olduğunu adeta cebren kabul ettirmiş olan Ukrayna'nın millî davasını Avrupa merkezi hükümet yetkililerinin oldukça *meşkûk* (şüpheli) bir sorun saydıklarını, bu nedenle Ukrayna'yı Çarlık kuvvetlerini ezmek için bir *sevkülceş vasıtası* olarak gördüklerini belirtiyor (Murskiy 1930: 12).

Ukrayna Kurtuluş Komitesi'nin programı Ukrayna halkının geleceğine ilişkindir. Rusya-Avusturya hududundaki savaşlar nedeniyle Ukrayna halkları ile meskûn araziye âdetâ *meydan savaşı alanı* haline gelmiştir. Bundan da kötüsü, Ukrayna arazisinin bu savaşlarda *savaş ganimeti* olarak görülmesidir. Aynı zamanda bu savaşlar Ukrayna ülkesinin batı ve güney sınırını belirleyecek bir karaktere de sahiptir. Çünkü Ukrayna'nın Avusturya sınırları içindeki en uç noktası ve Ukren millî hayatının dayanağı olan, Türklerin *Galıçya* dediği Piyemonen'in mahv ve harap mı olacağı, yoksa Zebruz'un içerisine ve Dinyeper'i aşarak Karadeniz sahillerine doğru mu genişleyeceği ihtimalleri, mezkûr savaşların sonucunda ortaya çıkacaktır.

İşte bu nedenle, Rusya'nın esareti altında yaşayan Ukrayna'nın tarafsız ve seyirci kalması mümkün değildir; ulusal bağımsızlıklarını kazanmak ve bunun için dünyaya sesini duyurmak zorundadır. Kurtuluş Komitesi, söz konusu programında bu amacını şöyle açıklıyor ("Ukrayna Cemiyet-i İstihlâsiyesinin Programı", Ukrayna, Rusya ve Türkiye, 1915: 68): "*Tarihin ihdas ettiği zaruretler Rusya ile Avrupa arasında müstakil bir Ukrayna hükümetinin mevcudiyetini kemal-i şiddetle istilzam eylemektedir. Ancak bu suretle Avrupa'da devamlı bir sulh ü salâh (barış) tesis ve temin olunabilecektir.*"

Böyle bir hükümet kurulmasının hem Avusturya-Macaristan hükümetinin hayatî menfaatleri açısından zorunlu hem de Avusturya-Macaristan

Almanlarının ve Almanya ahalisinin sükûn ve huzur içinde ilerlemesi açısından gerekli olduğu açıklanır. Cemiyetin en önemli ve kutsal amacı ise *müstakil bir Ukrayna hükümeti* kurmaktır. Rusya'da meskûn Ukraynalılar bu tarihî hakikati kavrayınca *Ukrayna Heyet-i İstihlâsiyesi* adıyla umumî bir millî teşkilat meydana getirdiler. Heyetin görevi, Rusya'da sakin Ukrayna milletinin millî, siyasî, içtimaî ve iktisadî çıkarlarının savusunu yapmaktır. Bu komite, Ukrayna milleti için siyasî bağımsızlığın talebi konusunda birleşen bütün siyasî fırkaları ve cereyanları temsil ediyor, müstakil hükümetin meşrutî ve eşitlikçi bir yasama kurumuna sahip olmasını talep ediyordu.

Rusya'da Ukrayna milleti ile meskûn arazinin ancak bir kısmının Rus boyunduruğundan kurtarılmasının başarılması halinde, Komite, Ukraynalılara merkez olan bütün arazinin muhtariyete sahip bir memleket halinde Avusturya-Macaristan içine alınmasına çalışacağını açıklamıştır. Komite kendi üyelerine etkili bir yardımda bulunabilmek için Ukrayna'da millî ve siyasî bir teşkilat kurduğunu, Avusturya-Macaristan ordusu Rus Ukraynası'nı işgal eder etmez kurtuluş komitesinin yukarıdaki teşkilatı bu arazi üzerine de uygulamaya çalışacağını bildirir. Rusya'dan ayrılan arazide kurulacak siyasî hükümet, öncelikle ziraat meselesinin çözümü yolunda kararlar alacak ve millî bir kongrenin toplanmasına çalışacaktır. Bunların yanısıra Komite, Ukrayna milletinin çıkarlarını ve görüşlerini başarıya ulaştırmak amacı ile çeşitli devletler nezdinde girişimlerde bulunmak ve uluslararası konferanslar yoluyla kendini anlatacak, Avrupa kamuoyunu da etkilemek için bir takım yayınlar yapacaktır. Komite, Avusturya Ukraynalıları ile sürekli olarak temasta kalacak, Avusturya ve Alman ordularının galibiyetini bekleyen Ukraynalılar, hür ve müstakil bir Ukrayna hükümetinin kurulmasına çalışacaktır.

Bu bağlamda Ukrayna Kurtuluş Komitesi, Rus tehlikesini Batı Avrupa kamuoyuna anlatmaya ve tanıtma amacına yönelik olarak, Avrupa kamuoyuna şöyle sesleniyor: Komite, Ukrayna vatanını Rusya ile Avusturya-Macaristan arasında taksim edilmiş, Ukraynalıları da Çarlık yönetimi tarafından inanılmaz şekilde tazyik altında tutulan bir milletin ahfadı olarak tanıtıyor. İçinde bulunulan I. Dünya Savaşı'nın Germenliğe veya Slavlığa çeşitli milletler üzerinde mutlak otorite kurmak amacıyla değil, medeniyet ve vahşet arasında bir mücadele olarak; Moskofluk ve Pan-Slavizm fikrinin de Avrupa medeniyeti ve kültürü açısından en büyük tehlike ve Polonya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasına matuf en büyük tehlike olduğunu belirtir. Rus diplomasisinin bir düsturu halini almış olan *Dersadet'e giden yol Viyana'dan geçer* ilkesini de buna örnek olarak gösterir.

Rusya bu amacına ulaşmak için Galiçya'da senelerce propaganda yapmıştır. Komite, Ukrayna halkıyla meskûn eyaletlerinin Rusya'dan kopartılmadıkça kesin bir yenilgiye uğratılamayacağını, yenilse bile kısa sürede yeniden toparlanacağı kanaatinde. Ancak *üçlü ittifakın bir peyki ola-*

cak hür ve müstakil bir Ukrayna hükümetinin Karpat dağlarından Don nehri ve buradan Karadeniz kıyılarına kadar uzanan geniş arazisi sayesinde Avrupa için Rusya'ya karşı bir siper vazifesi ve aynı zamanda Pan-Slavizmin Avrupa'ya karşı yıkıcı ve yayılcı hareketine karşı *bir duvar* işlevi görebilir. Ukrayna milleti hürriyetini kazanmak uğrunda yaptığı mücadelesinde Batı dünyasının ve özellikle Almanların yardımına muhtaçtır. Doroschenko, Bogdan Chmelnitky, Orlyk ve Mazeppa adındaki hatamanların Ruslara karşı yardım almak için Almanya'nın ve İsveç'in yardımına başvurması örnek gösterilir. 1914 Şubatı'nda Schewtschenko adına meydana gelen gösteriler sırasında *yaşasın Avusturya, mahvolsun Rusya* misilli döviz ve nümayişlerin Ukrayna siyasî düşüncesinin tarihî geçmişine gönderme yapması bakımından önemlidir.

Komite, Ukraynalıların, *Ukrayna Cemiyet-i İstihlâsiyesi* adı altında birleştiklerini belirtiyor. Bu oluşumun her türlü siyasî düşünce ve ideolojiden saygın kişilerin Ukrayna ülkesinin kurtuluşu ve bağımsız bir Ukrayna devletinin kurulması amacıyla birleştiğini gösteriyor. Ve Rusya ile son ve kesin bir şekilde bütün kuvvetlerini toplayıp sarf etmeye hazır olduklarını açıklıyor. Rus-Avusturya hududunun her iki tarafında yerleşik olan Ukrayna halkının ezeli düşmanları ile savaşmak üzere hazırlandığı ve silâhlendiği bütün dünyaya açıkça ilan ettiklerini belirtiyorlar. Komite, Ukrayna davasının aynı zamanda Avrupa demokrasisi davası olduğuna inanıyorlar. Rusya'ya karşı Ukrayna hükümeti şeklinde bir istihkâm vücuda getirilmezse Avrupa'nın hiçbir zaman rahat yüzü görmeyeceğini ve Çarlığın istila tehlikesinden kurtulamayacağını ve hiçbir zaman geleceğinden emin olamayacağını belirtiyor. Kurtuluş Komitesi üyeleri Batı kamuoyuna şöyle seslenir ("Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesine", Ukrayna, Rusya ve Türkiye 1915: 63-67): "*Cesim (büyük) birer mezarlığı andıran meydân-ı harplerde binlerce Ukraynalının kanı aktığı ve Avrupa milel ü akvamının âti-i mukadderatı tayin edildiği şu zamanda davamızın bütün ehemmiyeti Avrupa'ca meçhul kalmamak için menâfi-i siyasiyelere hürriyetin ve medeniyetin menâfi ile müttehit ve tev'em (ikiz) olan bil-cümle milletlerin efkâr-ı umumiyesine müracat ediyoruz.*"

Ukrayna Kurtuluş Komitesi Türk milletine ve Osmanlı devletine ise şöyle sesleniyor: Rusya'nın Osmanlı ülkesi üzerinde yayılmak tasarılarını, özellikle İstanbul ve Çanakkale boğazlarını ele geçirmek amacını ve Slavları kullanarak Balkanlarda Osmanlı zararına nasıl çalıştığı misalini anımsatır. Çarlık idaresinde esaret altında yaşayan çeşitli milletlere uyguladığı baskı ve zulme son vermenin yolunun *milel-i akvamın umumî hapishanesi* Rusya'nın yıkılmasıdır. Aynı zamanda bu, terakki ve medeniyet düşmanı ve sürekli olarak Avrupa ve Asya'nın huzurunu kaçırarak bir tehdit unsurunu bertaraf etmektir. Avusturya-Macaristan ve Alman ordularının Rus ordusuna karşı kazanacakları zafere Türkiye'nin ortak olması ile Rusya'da sıkıntı içinde yaşayan Müslüman halkların çıkarları da korunmuş olacaktır. Do-

layısıyla Rusya'ya karşı savaşılan ülkelerin yanında Türkiye'nin savaşa girmesi âdeta bir zorunluluktur. Çünkü Türkiye'nin Rusya'ya karşı savaşa girmesini yalnızca Müslüman halklar değil, Rus esareti altında yaşayan bütün kavimlerin, özellikle en çok baskı altında yaşayan 30 milyonluk nüfusu ile Ukrayna'nın da beklentisidir. Bu beklentinin tarihî temellerini “*Siz bizi tanırırsınız*” diyerek ve geçmişten Doroschenko, Orlik, Japoroj Kazakları örneğini verirler. Rusya'nın Moskofluk âlemine sıkıştırılmasından sonraki dönemde hür ve serbest Ukrayna milletinin Osmanlı devleti ile sıkı bir ittifak ve ittihat halinde yaşamayı beklediği duygusunu açıklarlar.

Ukrayna Kurtuluş Komitesi Türk milletine ve Osmanlı devletine hitabını şöyle bitirir (“Ukrayna Cemiyet-i İstihlâsiyesinin Türk Milletine Hitabesi”, Ukrayna, Rusya ve Türkiye 1915: 60-63): “*Ukrayna Cemiyet-i İstihlâsiyesi, mesut bir istikbalin hulûlüne müştak ve muntazır olduğu hâlde Türkiye tarafından hasm-ı müştereke [Rusya] karşı icra edilen ve edilecek olan her teşebbüsü samimiyet ve hararetle alkışlar ve sahte Panslavizme karşı bârid ve lâ-kayd kalarak cesur Osmanlı ordularına hâlis muhabbet ve teveccühünü iblâğ ve beyân eyler.*”

Komitenin bahis konusu kitabına “*Ukrayna ve Türkiye*” başlıklı bir makale ile katkıda bulunan ve Avusturya-Macaristan Parlamentosunda Lemberg bölgesini temsil eden Dr. Lonkin Çehelskiy gibi komitenin Viyana bağlantısı başka bir çalışmanın konusu olmalıdır. Burada son olarak komitenin Ukrayna'nın Sovyet Rusya dönemindeki bağımsızlık mücadelesine yaptığı katkıya işaret etmek istiyoruz. 1917 Bolşevik Devrimi sırasında ortaya çıkan bağımsız cumhuriyetlerin başarısız deneyimleri nedeniyle SSCB'den ayrılan gayri-Rus mültecilerin kurdukları ortak bir oluşum olan Prometeci harekette Ukrayna'dan kaynaklanan etkenler belirleyici konuma sahiptir (Copeaux 1997: 17-47). Bu etkenler arasında 1917'de Kiev'de toplanan I. Milliyetler Kongresi ile Mazeppa'nın hâtırası ve hareketin ilk başkanlığını üstlenen Ukrayna'nın ilk cumhurbaşkanı Simon Petlura, Dışişleri Bakanı Aleksandr Çulgin (Şulgin), M. Danko, R. Smal-Stocky ile bir süre İstanbul'da yaşayan ve Türk dilinde iki kitap yayınlayan Volodimir Murskiy, Prometeci hareketin seçkin kişileri arasında görünür. İşte Türkiye ile Ukrayna aydınlarını bir noktada buluşturan ulusal bağımsızlıkçı hareketi meydana getiren oluşumun kaynağında Ukrayna Kurtuluş Komitesi bulunur. **Sonuç olarak**, nasıl ki modern Türkiye'nin kuruluşunu İttihat ve Terakki hazırlamışsa, bağımsız Ukrayna'nın kuruluşunu da Kurtuluş Komitesi hazırlamıştır.

KAYNAKÇA

Kurat, Akdes Nimet; *Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi*, 3. Baskı, Ankara, TTK, 1993.

Murskiy, V.; *Ukrayna ve İstiklâl Mücahedeleri*, İstanbul, Cümhuriyet Matbaası, 1930.

Ukrayna, Rusya ve Türkiye (Makaleler Mecmuası), İstanbul, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 1915.

Copeaux, Etienne; "Prometeci Hareket", *Unutkan Tarih*, ed. Semih Vaner, İstanbul, Metis, 1997, s.17-47.